

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

BALÁZS Judit

Az EU Afrika politikája és Magyarország szerepe

Eredeti közlés/Original publication:

Afrika Tanulmányok, 2008, 2. évf., 4. szám, 87–96. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.226

Dátum/Date: 2013. január/January 22.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

Balázs Judit: Az EU Afrika politikája és Magyarország szerepe, *AHU MATT*, 2012, pp. 1–13. old., No. 000.000.226, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Országos nagy könyvtárak

Kulcsszavak/Key words

kedvezőtlen világgazdasági folyamatok Afrika számára, az IMF hibás előírásai, az afrikai segélyezés csökkenése, az afrikai országok növekvő instabilitása és az Afrikába áramló fegyverek, millenniumi fejlesztési célok és megvalósításuk lehetetlensége, a segélyezési rendszer struktúrája, az afrikai gazdaság mutatói, a magyar Afrika-politika feladatai, adverse global economic developments for Africa, the defective specifications by the IMF, reduction of the aid for Africa, the growing instability of African countries and the flow of weapons to Africa, Millennium Development Goals and the impossibility of their realization, the structure of the aid system, the indicators of the African economic tasks of the Hungarian policy for Africa

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM-
és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL
PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy le-töltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatást, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

AZ EU AFRIKA POLITIKÁJA ÉS MAGYARORSZÁG SZEREPE

Balázs Judit

A világ centrumra és perifériára tagozódása hosszú évszázadokra tekint vissza. A fejlődési szakadék szélesedése azonban fokozatosan felgyorsult, majd a 20. század második felében, a 21. század küszöbét átlépve drámai méreteket öltött. Ez a folyamat – talán túlzás nélkül állítható – legsúlyosabban Afrikát, azon belül is a szubszaharai térséget érintette.

Messzemenően nem váltak be azok az előrejelzések, eufórikus elképzelések melyek az 1960-as évekhez, az Afrika évtizedéhez kötődtek. Jóllehet a gyarmati iga lerázása elvben megnyitotta az utat az önálló, nemzeti fejlődés előtt, ehelyett azonban a következő évtizedek a hanyatlást hozták a kontinens szinte egészére. A nyolcvanas-kilencvenes évekre Afrika legtöbb országa jó néhány makrómutató tekintetében lényegesen rosszabb képet mutatott, mint a gyarmati időszakban.

Az olajválságot követően, a korábban (tévesen) homogénnek hitt Harmadik Világban is megindult a differenciálódás, és ez alól Afrika sem volt kivétel. A kontinens jó része a Harmadik Világ Negyedik Világává vált.

Jóllehet a dekolonizációs időszak első évtizedében még mutatkozott némi gazdasági előrehaladás, ez azonban a következő évtizedekre megállt, sőt, visszaesett. Az okokat keresve kitűnik, hogy

- a világgazdasági feltételek megkeményedtek,
- az afrikai mezőgazdasági exportcikkék árai tartósan alacsonynak bizonyultak, sőt folyamatosan estek,
- a műanyagok „feltalálása” átmenetileg csökkentette a keresletet a természetes alapanyagok (pamut, gyapjú stb.) iránt,
- a miniatürizálás szintén csökkentette az alapanyagok iránti keresletet jó néhány olyan területen, ahol éppen az afrikai országok voltak érdekelték.

Mindezek a folyamatok nagymértékben hozzájárultak Afrikában az általános gazdasági helyzet romlásához. Az általunk a továbbiakban is idézett tanulmány a adatsorokat közöl a gazdaság alakulásáról. Ennek tükrében esetenként javulás mutatkozik néhány kiválasztott ország és a kontinens egészére vonatkozóan. Az aggregált számok mögött azonban egy olyan egyenlőtlen, sőt, egyre egyenlőtlenebbé váló újraelosztás húzódik meg, amely hatalmas néptömegek nyomorát állandósítja.

Az objektív gazdasági tényezők megváltozásán túlmenően a korábban még működő segélyezése rendszer megváltoztatása, az IMF strukturális illeszkedési politikájához történő kötése következtében az afrikai országok társadalmi–gazdasági fejlődése megakadt, és az országok világgazdasági szerepe tovább erodálódott.¹

¹ Szudánból delegált aspiránsom nagyon plasztikusan mutatta be doktori disszertációjában azokat a káros folyamatokat, amit az IMF strukturális illeszkedési politikája indított el. Telje-

Az 1980-as években a Világbank, az IMF és az USA a segélyeket az afrikai országok esetében szigorú strukturális alkalmazkodási programhoz kötötte, ami egyebek mellett a költségvetési kiadások merev csökkentését is magába foglalta.²

Ebben az időszakban a fejlett világ a korábbi kötelezettségvállalásától eltérően a GDP 0,7%-a helyett mindössze 0,2%-ot nyújtotta a fejlődő világnak³. Jóllehet, ennek mintegy 50%-a Afrikába irányult, ez azonban messzemenően nem volt elegendő a gondok enyhítésére, a szegénység felszámolása érdekében tett hathatós lépések megvalósítására.

A hatékony segélyezési politika nemcsak a fejlődő országok érdeke, hanem kölcsönösségen nyugszik. Ugyanis a fejlett országok szempontjából is fontos, hogy segítsék a fejletlen társadalmak demokratizálódását, gazdasági felzárkózásuk elindítását, a konfliktusok megelőzését és a terrorizmus elleni hathatós védekezést. A segélyezési politika ellenére napjaink gyakorlata azonban az igazságtalan nemzetközi újraelosztás révén erőforrás kivonásként jelentkezik. Willy Brandt egykori német kancellár nagyon találóan fogalmazott: *a jelenlegi világrend úgy működik, mintha a beteg adna vért az egészségesnek*.

A dekolonizációt követő időszakban jelentősen megnőtt a szocialista tábor segélynyújtási tevékenysége, amely műszaki szakember gárda helyszíni működtetésétől kezdve ösztöndíjasok fogadásáig terjedő széles skálát foglalt magába. Természetesen nem felejtkezhetünk el a fegyverszállításokról sem, ami nagyon lényeges elemét képezte a „segélynyújtásnak”. Mindezek mögött jórészt politikai megfontolások rejtettek, hiszen a két szuperhatalom szembenállásának időszakában a hivatalos ideológia szerint *a két világrendszer harca a harmadik világban fog eldőlni*, s így érthető módon próbálta a szocialista tábor holdudvarát Afrikára is kiterjeszteni. A Szovjetunió és a szocialista országok esetében ez annál is könnyebb volt, hiszen nem tartoztak a korábbi gyarmatosító hatalmak sorába, így Afrikában „szalonképesnek” számítottak. Ugyanez vonatkozott az Egyesült Államokra is, és így nem véletlen, hogy mindkét nagyhatalom diktátorokat segített hatalomra, hiszen sokkal egyszerűbbnek látszott egy egyeduralkodót támogatni, mind több párt között „bizonytalankodni”.

Magyarország komoly részt vállalt a fejlesztési együttműködés megvalósításában. Így a TESCO-n keresztül műszaki-szakértői tevékenységet folytatott, de nagyon jelentősnek mondható a Magyarországon tanuló, doktoráló hallgatók száma is. Ugyanakkor a felhasználható pénzügyi segélyek mértéke meglehetősen behatárolt volt, hiszen ebben az időszakban hazánk még nem rendelkezett nemzeti konvertibilis fizetőeszközzel.

sen egyértelműen kimutatta a korrelációt a gazdasági hanyatlás évei és az IMF beavatkozása között.

² Jó példa erre Tanzánia, ahol a függetlenség elérésekor, 1961-ben meglévő 85 százalékos írástudatlanság aránya 1985-re 9 százalékra csökkent. Ezt követően azonban a strukturális illeszkedési program beindítása után az 1990-es évek közepére ismét megnőtt 36 százalékra. Nyerere tanzániai elnök szavait idézve: „ha a kormányt arra kényszerítik, hogy csökkentse a kiadásokat, legelőször az oktatási és egészségügyi kiadásokat kezdi lefaragni.”

³ Az egyes országok vállalt kötelezettségeinek teljesítései is igen eltérőek, példamutatóak a skandináv és a Benelux államok.

A külföldi tőkebefektetések célterületei között Afrika⁴ ma kevésbé vonzó kontinens. Mindez nem véletlen, hiszen ellentétben az afrikai gazdaságokkal a kelet-ázsiai országok a megváltozott körülmények és érdekek szempontjából lényegesen kedvezőbb helyzetben vannak. Afrikában a munkaerő zömét ma még túlnyomórészt képzetlen tömegek alkotják. Ugyanakkor a gazdaság és társadalom duális szerkezete folytán a nagy arányú migráció miatt a munkaerő kevésbé megbízható, illetve megtartható jellege, valamint a belső területek fejletlen infrastruktúrája nemigen felelhet meg a transznacionális társaságok üzletpolitikája által megkövetelt feltételeknek. És akkor még nem is említettük az afrikai országok közötti háborús konfliktusok, polgárháborúk, államcsínyek, törzsi és vallási villongások sokaságát. A bizonytalanságot tovább növeli az egyes országok által ad hoc jelleggel alkalmazott államosítás, ami alól nem egy esetben külföldi cégek sem mentesültek.

Az Afrikába irányuló közvetlen tőkebefektetések az elmúlt években 36 milliárd dolláros szinten stagnáltak, amely nagyon alacsony mértékűnek tekinthető.⁵

Ezen általános trend alól a magyar külgazdasági stratégia sem jelentett kivételt. A külügyminisztérium fejlesztési együttműködésében szereplő 16 ország között mindössze egy afrikai állam, Etiópia található. A magyar külpolitika a fejlesztési együttműködés szempontjából elsősorban a Balkánra, valamint Közép-Ázsiára és Indokínára összpontosít. Az Afrika iránti érdeklődés drasztikus csökkenését egyébként jól mutatja, hogy Magyarország jelenleg mindössze csak néhány szubszaharai államban tart fent külképviseletet, ezzel szemben az 1970–1980-as években – igaz, a kor ideológiailag megalapozott elvárásait követve – tíz fekete-afrikai országban működött magyar nagykövetség. A külkereskedelemben pedig Afrika – beleértve a Maghreb-térseget is – akkora szeletet foglalt el, mint egy kisebb EU-s tagállam.

Az ENSZ ún. millenniumi fejlesztési célok keretében tett vállalásaiknak egyelőre csak négy gazdag uniós tagország (Hollandia, Luxemburg, Dánia és Svédország) tesz eleget. További hat állam ígérte, hogy legalább 2015-re megfelelnek majd az elvárásoknak. Közösségi szinten évi mintegy 30 milliárd euró hiányzik. Miközben senki nem vitatja a kötelezettségvállalás szükségességét, de a szegényebb új tagállamok szerint nem méltányos, hogy ugyanannyit várnak el tőlük, mint a gazdagoktól. Ily módon Magyarország számára is megkerülhetetlen nemzetközi fejlesztési célterületté vált a fekete kontinens.

Minél jobban előrehalad hazánk az uniós felzárkózásban, annál nagyobb mértékben kell szerepet vállalnia az EU fejlesztési projektjeiben. E trend pedig oda vezethet, hogy Magyarországtól – akár tetszik, akár nem – legalább olyan nagyságrendű hozzájárulást várnak majd az Unió Afrika-programjaihoz, mint a fejlett tőkés országoktól. 2007 júniusában az Európai Unió és Afrikai Unió közötti tanácskozáson az a döntés született, hogy az új EU tagállamok – köztük Magyarország – 2010-re a nemzeti összjövedelem (GNI) 0,17, míg 2015-re 0,33 százalékának fejlesztési célú

⁴ 2002-ben a világ összes külföldi tőkeberuházásainak összege több mint 651 milliárd dollárt tett ki, ebből Afrikának mindössze 11 milliárd jutott. Egyedül Kína 52,7 milliárd dollárral részesült.

⁵ *World Investment Directory*, Africa, 2008.

előteremtésére törekednek.⁶ A régi tizenötöknél öt év múlva 0,56, tíz év múlva 0,7 százalék a célkitűzés.

Ezek a kiadások a tagállami költségvetéseket terhelik. Ugyanakkor Brüsszel közös politikát is kidolgoz a fejlesztési pénzek növelésére.⁷ Önkéntes alapon akár már 2008. augusztustól egy euróval (mintegy 250 forinttal) többet fizethet a repülőjegyért minden európai utas az afrikai gyerekek oltására vagy ivóvizére. Ezt az elképzelést még az EU pénzügyminiszteri tanácsának (Ecofin), illetve az uniós csúcsértekezletnek kell jóváhagynia. Az előzetes becslések szerint az egyeurós adomány évente több mint félmilliárd eurót teremtene elő.

A meglévő gyakorlattal szemben a nemzetközi fejlesztési együttműködés, amely magába foglalja a hivatalos fejlesztési támogatást (Official Development Assistance – ODA) és a hivatalos segítyt (Official Aid – OA), helyet kell, hogy kapjon a fejlett demokratikus országok értékrendjében, politikai gondolkodásában. A donorok motivációját alapvetően három:

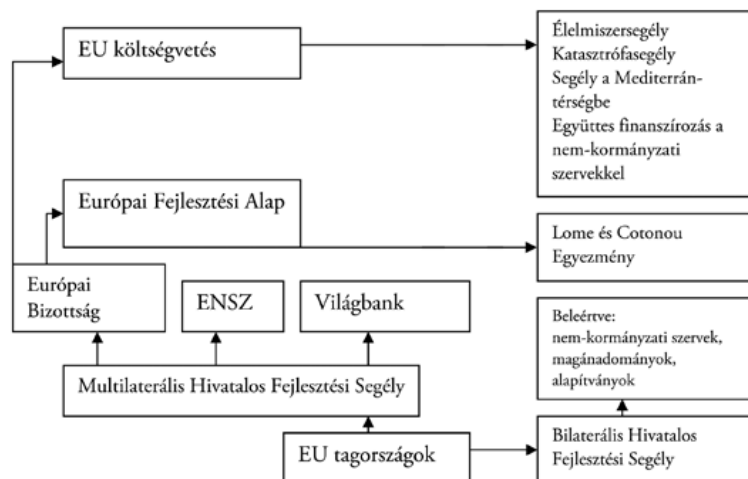
- humanitárius–erkölcsi
- gazdasági
- politikai–biztonsági

kategóriába lehet sorolni. A jelenlegi gyakorlatot a következő folyamatára értékelheti.

⁶Budapest és Addisz-Abeba között egyébként 2007. június végén született megállapodás a kelet-afrikai ország adósságainak leírására. A 7,4 millió dolláros követelés 90 százalékát a magyar kormány elengedte, az etiópok viszont vállalták, hogy tíz százalékot, azaz 740 ezer dollárt fejlesztési – az elképzelések szerint oktatási, egészségügyi – projektekre fordítanak. A konstrukció megfelel a nemzetközi donorgyakorlatnak – igaz, hogy Magyarország még messze van attól, hogy a nemzetközi fejlesztési pénzek 40–45 százalékát, az uniós trendeket követve, Afrikába irányítsa. A Magyar Külügyminisztérium illetékesei egy adatbázisba szeretnék összegyűjteni a korábban Afrikában dolgozó magyar szakemberek, illetve a Magyarországon tanult afrikai diákok elérhetőségét. Kiindulópont lehet, hogy Etiópiában 70–90 fővel működik a Kádár-rendszer idején hazánkban tanult diákok egyesülete.

⁷Kovács László adóügyi EU-biztos, az Európai Bizottság magyar tagjának nyilatkozata a *Népszabadságnak*: „EU-geztus az Afrika-napra?”, *NOL*, 2005. május 24.

A segélyezési rendszer működése

(Forrás: O’Neil Helen: The MDGs and the three Cs., in: *Nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*, ENSZ Akadémia, 2004/2005, 87. old. Valamint a szerző kiegészítései.)

A következő számsorok az afrikai kontinens, illetve néhány kiválasztott ország gazdasági és demográfiai mutatóit foglalják össze:

1. táblázat

A nemzeti jövedelem átlagos évi növekedési rátái										
Év Régió	1970- 1980	1970- 1989	1980- 1985	1980- 1989	1992- 2000	1992- 2005	1995- 2000	1995- 2005	2000- 2005	2006
Kelet- Afrika	2.8	2.6	1.2	2.6	3.7	3.5	3.5	3.4	3.7	5.9
Közép Afrika	2.3	2.7	5.0	3.2	2.9	3.8	3.1	4.3	6.4	7.0
Észak- Afrika	7.1	4.5	2.5	2.6	3.4	3.9	3.9	4.3	5.1	6.0
Déli- Afrika	3.2	2.6	1.3	1.6	2.8	3.1	2.6	3.3	4.0	3.5
Nyugat- Afrika	3.9	2.1	0.0	2.0	3.2	3.9	3.5	4.2	5.4	5.0

2. táblázat

A nemzeti jövedelem átlagos évi növekedési rátái néhány kiemelt országban										
Év Kontines/ Ország	1970- 1980	1970- 1989	1980- 1985	1980- 1989	1992- 2000	1992- 2005	1995- 2000	1995- 2005	2000- 2005	2006
Afrika	4.5	3.2	1.8	2.3	3.2	3.7	3.4	3.9	4.9	5.3
Algéria	6.7	5.0	5.1	2.9	2.5	3.3	3.2	3.9	5.1	2.7
Dél-Afrika	3.1	2.5	1.1	1.4	2.7	3.0	2.5	3.1	3.9	3.4
Egyiptom	7.1	7.9	9.4	7.3	4.9	4.6	5.0	4.5	4.5	6.7
Kenya	5.1	4.6	2.7	4.3	2.5	2.6	2.1	2.6	3.5	5.4
Líbia	9.1	2.7	-3.0	-1.1	1.0	2.4	1.2	3.1	6.3	5.0
Mozambik	5.0	1.7	-6.5	-0.9	7.6	7.9	8.7	8.3	8.4	8.5
Szomália	3.5	2.3	0.4	1.2	-1.6	0.8	1.8	2.6	2.8	2.4
Tanzánia	3.6	2.5	0.8	2.4	3.5	4.8	4.0	5.5	6.9	5.9
Uganda	-1.5	0.1	2.7	3.1	7.6	6.7	6.7	6.1	5.8	5.2

(Forrás: UNCTAD Handbook of Statistics, Reports)

Ezek a számsorok a kontinens lassú gazdasági ébredésére engednek következtetni. Jóllehet, Afrika Szaharától délre eső régiójának gazdasági bővülési üteme folyamatosan növekedett, sőt, már öt százalék fölötti eredményt produkált, tíz emberből négy még mindig napi egy dollárból kénytelen boldogulni. Az előrejelzések szerint a kontinensre irányuló befektetési hajlam folyamatosan növekszik, ezt azonban csak az ásványkincsekkel rendelkező országok élvezhetik (Afrika eme térségében azonban 18 állam egyáltalán nem birtokol semmilyen bányászati vagy olaj- lelőhelyet).

Ha figyelmesen megnézzük a számsorokat, kitűnik, hogy a gazdaságok teljesítménye rendkívül hullámzó képet mutat, amely egyáltalán nem átgondolt gazdaságpolitikára, másrészt viszont külső, világgazdasági körülmények nagymértékű befolyásoló hatására enged következtetni.

Jóllehet, a fejlett világból érkező segélyek tetemes része Afrikába irányul, ezek a források azonban csökkenő tendenciát és hatékonyságot mutatnak. Az okokat többek között abban kell keresnünk, hogy nagymértékben megnőtt a kontinenst elhagyók száma, és ezzel a gazdasági progressziót a migráció elharapózásának veszélye is hátráltatja. Sokan nem sajnálják az akár 3400 dollárra rúgó költségeket egy, a Szaharát is átszelő, gerilláktól, karavánokat fosztogató bandáktól hemzsegő út megtételére. Évente 65–80 ezer, többnyire polgárháború sújtotta országokból érkező szerencselovag veszi a sátorfáját, és indul el Spanyolország (a marokkói Ceuta és Melilla enklávéi), Olaszország (Lampedusa), a Kanári-szigetek és Málta irányába egy biztonságosabb egzisztenciával kecsegtető jövő érdekében.

A politikai menekülteken túl az agyelszívás okozza a legnagyobb kárt az egyes országok gazdasági-társadalmi életében. Bár a hazautalt keresetek igen jelentős szerepet játszanak az adott ország gazdasági életében. A hazaküldött pénzküldemények (Lesotho éves GDP-jének közel 40 százaléka származik ebből a forrásból, Mozambik, Swaziföld költségvetését a hazaküldött pénzek tartják a „víz felett”) és a Nyuga-

ton látott eszmék magjainak elvetése ellenére azonban Afrika inkább hátrányt szenved a kivándorlás következtében. Az UNCTAD becslése szerint egy felsőfokú végzettséggel rendelkező személy elvesztése közvetve akár 184 ezer dollár kárt is okozhat az érintett ország gazdaságának, nem beszélve a középosztályra és ezáltal a civil szférára gyakorolt végzetes hatásairól. Jól tudott ugyanis, hogy a vezető réteg nélkül maradt társadalmak jövője nagyon kétséges. Vitathatóvá válik a nemzeti identitástudat kialakulása, hiányozni fog a belső társadalmi kohézió.

A velejéig erodálódott–korrumpált kormányoknak⁸ a fegyverkereskedelem ellenőrzésében betöltött sötét szerepe a másik olyan nagyon lényeges tényező, amely a kontinensre érkező pénzsegélyek elapadását okozza. 1990 és 2005 között a kontinens 23 országában keletkezett fegyveres konfliktus: ezek átlagosan 15 százalékkal rövidítették meg a gazdasági eredményeket, és okoztak 300 milliárd dolláros veszteséget. Ez az összeg megegyezik a jelzett időszakban a fő donorállamok által a kontinens országai számára átutalt segélyekkel. A fegyverek Afrikába áramlását, majd kontinensen belüli eszkalációját olyan monstre programok, mint a Nairobi Protocol vagy az ECOWAS (lennének) hivatottak megátolni.

3. táblázat

Demográfiai mutatók										
Év / Afrika	1952	1957	1962	1967	1972	1977	1982	1987	1997	2007
Csecsemőhalálozás 5 évre vetítve	180	167	155	144	132	122	112	106	102	98
Születéskor várható élettartam	38.34	40.44	42.57	44.63	46.69	48.64	50.25	51.49	49.87	49.93
Nettó migráció 1000 lakóra 5 éves időszak	-0.48	-0.52	-1.01	-0.55	-1.02	-0.39	-0.35	-0.60	-0.37	-0.51
Természetes növekedési ráta 1000 lakosra vetítve	23.02	24.56	26.17	27.00	28.27	29.15	29.65	28.94	26.95	24.00*
A lakosság növekedési rátája	2.23	2.37	2.48	2.61	2.69	2.83	2.89	2.80	2.61	2.45*
Halálozási arány	51.16	50.65	50.33	49.84	49.39	49.14	48.20	46.89	44.67	43.12

* 2002 évi adat

(UNCTAD Handbook of Statistics, Reports)

⁸ Saját tapasztalatként tudom elmondani, hogy néhány évvel ezelőtt Swaziföldről érkezett egy delegáció Magyarországra azzal a céllal, hogy barnaszén külszíni feltételre alkalmas berendezést vásároljon Magyarországtól. E célra Világbanki hitelt szándékoztak felvenni, és saját elmondásuk szerint, amennyiben megkapják a hitel összegét, annak fele automatikusan a királyi kincstárba vándorol.

A demográfiai mutatók javulásra engednek következtetni, ugyanakkor az AIDS, az Ebola rendkívül gyors elharapódzása katasztrofális jövőt vetít elénk. Ha figyelembe vesszük a szervezett bűnözés rendkívüli felgyorsulását, akkor különösen aggasztó a kép, ugyanis abban egyre nagyobb szerepet kap a prostitúció exportja. A célországok természetesen Európában találhatók. Becslések szerint az Olaszországban dolgozó szexmunkások 60 százaléka Afrikából származik.

A magyar Afrika-politika feladatai

A magyar fejlesztési–együttműködési politika kialakításakor a korábbi időszakról eltérő szempontokat kell(ene) figyelembe venni.

Mi változott valójában a rendszerváltás előtti évekhez képest?

- A rendszerváltás előtti időszakban kiemelkedő szerepet játszott az Afrikából érkező fiatal ösztöndíjasok képzése.⁹ Ezt a területet a jövőben sem szabadna elhanyagolni.¹⁰

- A pénzügyi segítségnyújtást már nem korlátozza a konvertibilis valuta hiánya.

- A rendszerváltással megszűnt, vagy legalább is megváltozott a magyar szakemberek „komparatív előnye” a nyugatról származó szakemberekkel szemben.

- A tapasztalatok azt mutatják, hogy megváltozott az Afrikába kiküldetést vállaló szakemberek képzettségi szintje. Az európai uniós tagságunkból adódóan megnyíltak a külföldi (nyugati) munkavállalási lehetőségek, amelyek a legtöbb esetben lényegesen előnyösebbnek bizonyulnak, mint a nem egészen veszélytelen afrikai munkavégzés. Elég csak a nem könnyen elviselhető klímára, az ellátási nehézségekre és nem utolsósorban a betegségekre, a fertőzésveszélyre gondolni.¹¹

- Az előbbieken említett, megváltozott képzettségi szint negatív irányú elmozdulást jelent, és ez nem utolsósorban a magyar oktatási színvonal leromlásában keresendő. De nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a kedvezőtlenül átalakult szellemiséget sem, ami hazánkban sajnálatos módon kialakult.

⁹ Kifejezetten örömet okozott az a tény, hogy számos korábbi ösztöndíjossal találkoztam Egyiptomban, akik Magyarországon végezték a tanulmányaikat, szereztek doktori fokozatot. Jelenleg is vannak egyetemi hallgatók, doktoranduszok Egyiptomból, azonban nem államközi szerződés keretében, hanem saját költségen. Bár Egyiptommal ez év januárjában megújításra került az államközi szerződés, amely lehetőséget biztosít mindkét fél számára oktató és hallgató cserére.

¹⁰ Szakemberek körében nagy vitát váltott ki, hogy valójában az a jó megoldás, amit pillanatnyilag (hetvenes nyolcvanas évek) alkalmaztunk, hiszen nagy számban képeztünk ki olyan szakembereket, akik azután nem tértek vissza a hazájukba, hanem megpróbáltak Nyugaton maradni. Ezzel valójában „intézményesítettük” az agyelszívást. Megoldásként vetettük fel külföldi vendégtanárok közreműködésével nagy afrikai oktatási centrumok felállítását, vagyis hogy a jövő szakembereit „otthon” kell kiképezni.

¹¹ Saját tapasztalat az állandó áramkimaradások, vízhiány. 2007 januárjában tévedésből kettévágták az Alexandria előtti tenger mélyén húzódó kábelköteget, ami az Internet összeköttetést biztosította Afrika számára. Közel egy hétre az egész kontinens megbénult.

- Célzottan kell így tehát „megkeresni” a megfelelő szakembereket, akik vállalkoznak külföldi munkavégzésre. Afrika esetében azonban gondot jelent, hogy a legkevésbé fejlett országokban a hiány elsősorban orvosokban, gyógyszerészekben mutatkozik, pontosan azon a területen, ahol Magyarország is gondokkal küzd. Nagy a kereslet vízügyi szakemberekben, tanárokbán. Itt azonban az igényeket jobban ki tudjuk elégíteni.

- A fejlesztési-együttműködési politika kialakításában azonban a fenti feladatokon túlmenően általános célkitűzéseket is meg kell valósítani. Így a szegénység felszámolása, az általános gazdasági növekedés, az oktatás színvonalának emelése mellett általános humanitárius, demokratizálódást elősegítő, szabadságjogok védelmét biztosító feladatok megvalósítása is fontos helyet kell, hogy kapjon.

- Bármilyen propaganda vagy szólamhadjárat azonban nem ér fel egy jól értelmezett segélyezési politika megvalósításával. A fenti szempontok figyelembevételével realizált politika tudja igazán az országimázst, Magyarország világpolitikai megítélését pozitívan befolyásolni.

Afrika világgazdasági helyének és szerepének helyreállításában, a kontinens fejlődésének beindításában közös a felelőssége a fejlett világgal együtt az afrikai vezetőknél is. Ennek megfelelően a kezdeményezés afrikai részről sem maradt el. Millenium Partnership for the African Recovery Programme címen csatlakoztak az afrikai országok a Milleniumi Nyilatkozathoz.

Az Egyesült Nemzetek Afrika Bizottsága Compact for Africa's Recovery címen jelentős szerepet vállalt a feladatok előkészítésében, szervezésében. Ennek kapcsán áttekintették a megoldásra váró feladatokat, és megállapították, hogy az eddigiek alapján nehezen képzelhető el a 2015-re tervezett célok elérése. Annál is inkább, mert ehhez a kontinens egészének legalább 7%-os évi növekedést kellene produkálni, azaz lényegesen jobb teljesítményt kellene felmutatni, mint amit a jelenlegi eredmények alapján várni lehet. Mindezek ellen szól a segélyek és a fejlesztési finanszírozások nem kielégítő mértéke, de még a meglévő források kihasználása, hatékonysága sem megfelelő.

Nagyon nehéz feladat megfelelő „receptet” adni Afrika gondjainak enyhítésére. Minden bizonnyal azonban a programok kidolgozásánál sokkal erőteljesebben kellene támaszkodni afrikai szakemberekre, és az eddiginél is jobban kellene figyelembe venni az országspecifikus adottságokat. Ezzel el lehetne kerülni, vagy legalább is mérsékelni lehetne abból a hibából eredő negatív konzekvenciákat, amely az országok „egységes” kezeléséből adódott.

Több alkalommal vetették fel az IMF szakembereinek, hogy a strukturális-illeszkedési politika kialakításánál ugyanazt az „indigót” használták, figyelmen kívül hagyva az adott ország lehetőségeit és korlátait. A Nemzetközi Fejlesztési Célkitűzése c. ismertté vált feladatsor megvalósításához, a nyomorban élők számának felére csökkentéséhez a jelenlegi összegeken felül évi 10 milliárd pótlólagos forrásbevonásra lenne szükség.

„Az amerikai kormányzat századunk első évtizedének végéig 15 milliárd dollárt ad az AIDS, a tuberkulózis és a malária megfékezésére. Nyolc afrikai és nem afrikai országot vá-

lasztottak ki, amelyeknek 50 százalékkal megnövelt segélyprogramot biztosítanak, ha nyugati típusú demokratikus rendszerre térnek át, tiszteletbe tartják az emberi jogokat és a szabad piac elveit.” (Surányi 237. old.)

A fentiekben természetesen az amerikai érdekek tükröződnek. Hiszen természetesen a szabadpiaci elvek alapján történő kereskedelem egyértelműen az erősebb partnernek biztosít előnyöket. Másrészt a nyugati mércével mért demokratikus rendszereknek minősített társadalmi–gazdasági formációk elsősorban a „formális demokrácia” kritériumait tekintik mérvadónak, azaz a plurális demokráciát, a többpárti rendszert. Afrikában azonban nem a szociális rétegek, vagy az eszmei közöség talaján szerveződnek a pártok, hanem a törzsi hovatartozás alapján, így a pártok közötti konfliktusok is azonnal törzsi összetűzésbe torkollanak. Minderre számos példa volt a múltban.

Az amerikai érdekek azonban teljesen nyilvánvalóak, hiszen az afrikai olajtermelők az USA olajellátásának 25%-át adják. Rövidesen a földgázellátásnak is a legfőbb forrása lesz az USA számára. Nigéria és Angola a fő ellátók, de sok kisebb, bizonytalan belső helyzetű ország is csatlakozik hozzájuk. Nagy gond az erőforrásokban gazdag országok belső instabilitása, aminek csökkentése még hosszú időt vehet igénybe. Az eddigi jelek azonban nem a kontinens stabilizálódása, hanem éppen ellenkezőleg, az instabilitás irányába mutatnak. Mindezt az utóbbi hónapok drasztikus élelmiszer-árrobbanása drámai módon felerősítette, de e kérdésnek a kifejtése már egy következő tanulmányban válhat csak lehetségessé.

(Megjelent: *Afrika Tanulmányok*, 2009, 2. évf., 4. szám, 87–94. old.)

HIVATKOZÁSOK

BALÁZS Judit

1990 Hungry for a new relationship: Eastern Europe and South Africa, *South Africa Foundation Review*, 5. sz., 5 old.

BALÁZS Judit

2004 A világgazdaság 2000 után (bővített újrakiadás), Lővér Print Soproni Egyetem Kiadó, 160 old. (nyomdában)

BALÁZS Judit

2006 A társadalmi–gazdasági transzformáció esélyei: Dél Afrika az apartheid korszak végén, in: Sebestyén Éva – Szombathy Zoltán – Tarrósy István szerk.: *Harambee. Tanulmányok Füissi Nagy Géza 60. születésnapjára*, Pécs, Publikon Kiadó, 36–43. old.

BALÁZS Judit

2005 EU-gesztus az Afrika-napra?, *NOL*, május 24.

MUHARAY Katalin

2007 Lisszabonban Afrika ügyeiről, *Népszabadság*, december 10.

O'NEIL, Helen

2004–2004 Asylum seekers and refugees: a development challenge, in: *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*, ENSZ Akadémia.

SURÁNYI Sándor

2004–2005 Nemzetközi fejlesztési együttműködés Afrikában, in: *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*, ENSZ Akadémia.

SZENTES Tamás

2004–2005 Fejlődés és segélyezési politika a felgyorsult globalizáció és regionalizálás korában, in: *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*, ENSZ Akadémia.